

mennyiség okán inkább csak a szűk szakma figyelmére tarthat igényt. Ez ugyanakkor érdeme is, hiszen számos részkérdésre ad hiteles és elfogadható magyarázatot.

Azért is fontos kiemelni Dante-könyvével kapcsolatosan, hogy Pál József komparatista is egyben, mert – mint az Akadémia Kiadónál korábban megjelent *Világirodalom* című kötet főszerkesztője, – ebben a könyvében is utal azokra a vonatkozásokra, amelyek Dantét a világirodalom és az európai művészet számos más alakjához (például Lessinghez, Mozarthoz, Baudelaire-hez, Adyhoz, József Attilához stb.) köti. Különösen fontos kiemelni azokat a párhuzamokat, amelyeket Dante és Goethe között talál a szerző. Mindketten ugyanis szimbólumokon és allegóriákon keresztül törekedtek a „lét mélyebb érzéséhez és értéséhez” (62.). Érdekeselek azok a szempontok is, amelyek Dante és Michelangelo művésze között felfejthetők. Ez utóbbival

kapcsolatban Pál József felidézi, hogy Michelangelo két szonettet is írt Dantéről, rabszolgái a terhet cipelő pokolbéli gögösöket idézik, és a Sixtus-kápolna mennyezetfreskójának hármastagozódása is dantei ihletésű lehetett.

A kötet tipográfiai megjelenése is különleges. Lapjai a *Codex Italicus 1* megsárgult, a 14. századból származó *Isteni Színjáték* kódex lapjait kölcsönzik, ami kissé megnehezíti a szöveg olvasását, de igen tetszetős. Ráadásul benne az eredeti kódex – amit Pál József olasz kollégákkal közös kiadásban jelentetett meg Veronában, 2006-ban – képi anyaga is jelen van. A nemzetközi hírű szerző talán ezzel is valamilyen folytonosságot sugall a dantei életmű és saját felfogása között. (*Pál József: Dante. Szó, szimbólum, realizmus a középkorban, Budapest: Akadémiai Kiadó, 2009.*)

Szabó Tibor

egyetemi tanár
Szegedi Tudományegyetem

Vörös arzenál

Germuska Pál új könyvében a szocialista országoknak a KGST keretében megvalósított hadiipari együttműködését, a korabeli dokumentumokban némi eufemizmussal „speciálisnak” nevezett katonai termékek szakosítási megállapodásainak alapelveit és gyakorlatát mutatja be.

Germuska kutatói pályájának kezdete óta különös affinitást mutat a magyarországi szocialista hadiipar és fegyveres erőszakszervezetek története iránt. Az utóbbi évtizedben ez a kérdéskör (szűkebben a szocialista országok hadiiparának nemzetközi együttműködése) vált fő kutatási területévé. Annak ellenére, hogy a KGST döntő módon determinálta a szocialista országok fejlődését, erről a nemzetközi gazdasági együttműködési szervezet-

ről a rendszerváltás óta komolyabb feldolgozás nem született. A szerző ezért magával az integrációs szervezettel, annak megalakulásával, működésének történetével is kénytelen volt foglalkozni.

A Szovjetunió és Magyarország között az első hadiipari együttműködési megállapodás megkötésére 1948-ban került sor, amelyet számos további követett. A totális kommunista hatalomátvétel után megkezdődött a magyar hadsereg szovjet haditechnikára és fegyverzetre való átállítása.

Az 1949 elején Moszkvában alapított KGST működése az első néhány évben a tagországok közötti bilaterális, egy évre szóló kereskedelmi megállapodások megkötésére korlátozódott. Az együttműködés korszerűbb formáinak megteremtéséről, a gyártás szako-

sításáról és a termelési kooperációkról, vagyis a tagországok között tapasztalható párhuzamosságok felszámolásáról, a méretgazdaságosságból adódó előnyök kiaknázásáról 1956 elején születtek meg az első megállapodások. A tervek koordinálása és a sokoldalú együttműködés elősegítése érdekében 1956-ban egy sor ágazati állandó bizottság mellett megalakult a KGST Hadiipari (Együttműködési) Állandó Bizottsága, amelynek legfontosabb feladata a KGST-tagállamok haditermelésének koordinálása, a párhuzamosságok felszámolása, egyes termékek szakosított termelésének biztosítása volt. A Hadiipari Állandó Bizottság üléseiről felvett jegyzőkönyvek az 1980-as évek elejéig kutathatók. Sok más primer forrás mellett ezek a jegyzőkönyvek adják a kutatás számára a legfontosabb információkat.

Bár a KGST-tagországok együttműködése a hadiipar terén is akadozott, a gyártásszakosítási egyezmények ellenére sokszor ezen a területen is párhuzamos termelés folyt, illetve a tagországok időnként megsértették a megállapodásokat, mégis, a szocialista integrációs tömbön belül itt működött a legjobban a kooperáció. A KGST-n belül az 1960-as évek első felében a polgári termékeknek alig 2%-át állították elő szakosítási egyezmények keretében, míg a Magyarországon ebben az időszakban gyártott hadiipari termékeknek mintegy 40, a katonai exportcikknek pedig már több mint 70%-a szakosított termék volt.

Az 1960-as évek elején az amerikai kémrepülőgép Szovjetunió fölött történő lelövése, a berlini fal felépítése és a kubai válság jelezte a két nagyhatalom konfliktusainak éleződését. Ebben a helyzetben Nyikita Hruscsov szovjet pártfőtitkár kezdeményezésére a keleti blokkban újabb nagyszabású fegyverkezési program indult el. Magyarország a II. ötéves

tervben eredetileg előirányzott 34,5 milliárd Ft közvetlen honvédelmi kiadását menetközben 4,2 milliárd Ft-tal emelte. A hadsereg ütőképességének a növelése a teljesen elavult honi légvédelem korszerűsítésével kezdődött, majd az évtized közepére megtörtént a szárazföldi csapatok átfegyverzése is. A Magyar Néphadseregben 1959 és 1965 között több mint háromszorosára nőtt a vadászrepülő és lokátorok, közel négyszeresére az elfogó vadászrepülő és közepes harcokocsik száma.

A nagyszabású – és a polgári célú fejlesztések elől óriási összegeket elvonó – katonai fejlesztési tervek felgyorsították a hadiipari cikkek KGST-n belüli szakosodását. A stratégiai fegyverek gyártását a Szovjetunió természetesen nem adta ki a kezéből, ellenben a repülőgépek, harcokocsik, lokátorok, páncélozott szállító járművek, rádiótechnikai berendezések gyártását az egyes tagországokra testálta azzal, hogy azok saját szükségleteiken túl elégsék ki a többi szocialista ország igényeit is. A nemzetközi hadiipari munkamegosztás keretében Magyarország páncélozott szállító járművek, légvédelmi ágyúk, tüzségi rádiólokátorok és rádióállomások gyártására vállalkozott. A magyar hadiipari külkereskedelem egyenlege 1950 és 1975 között mindvégig jelentős hiányt mutat (egyedül az 1956–60 közötti időszak egyenlege közelít a nullszaldóhoz). A passzívumban a magyar-szovjet hadiipari csere számunkra abszolút hiánnyal záruló egyenlege a döntő. A Szovjetunióból származó katonai termékek értéke ugyanis messze meghaladta az oda irányuló magyar export értékét. A többi szocialista országgal a szaldó kiegyenlített, sőt NDK-viszonylatban jelentős magyar többletszállításokat tapasztalunk. A magyar szempontból összességében hiánnyal záró hadiipari külkereskedelem tovább növelte a magyar gazdaság

amúgy is labilis és többször felbillenő egyensúlyát. A haditechnikai külkereskedelem egyenlegét némileg javította a fejlődő országokba az 1970-es évek elején megindult export, ami a konvertibilis valutabevételek folytán csökkentette a tőkés relációban állandó deficitet mutató magyar fizetési mérleghiányt.

A szovjetek afganisztáni kalandja miatt bekövetkező „kis hidegháború” keleten és nyugaton újabb fegyverkezési hajszát indított el. A magyar hadiipar ebből annyit profitált, hogy termékei iránt a szovjet igények sokszorosára nőttek, a kielégítésüknek a magyar hadiipar kapacitáskorlátja szabott gátat.

Az 1980-as évek elejétől a szocialista országok gyorsuló ütemű eladósodása, az életszínvonal stagnálása, majd visszaesése miatti belső feszültségek növekedése a katonai-hadiipari együttműködésre is kihatott. A rendszerváltást megelőző néhány évben a magyar hadiipari termelés (amelynek több mint kétharmadát exportálták) drasztikusan visszaesett, ami az ágazat válságához, a vállalatok vesztéséig vezetett, ami az itt foglalkoztatott munkaerő egy részének az elbocsátásához vezetett. A gondokon az érintett vállalatoknál profil- és termékszerkezet-váltással

próbáltak meg enyhíteni, kevés sikerrel. Az 1980-as évek végén az ún. reformszocialista országok részéről egyre súlyosabb kifogások érték a KGST-együttműködést. Magyar részről az integrációs szervezet működését 1989 tavaszán már úgy értékelték, hogy az négy évtizedes kudarc, amely a tagországok eladósodásához, világgazdasági tévesztéséhez és versenyképességük drasztikus romlásához vezetett. Kormány szinten fogalmazódott meg az igény: nyitni a piaci berendezkedésű országok felé, sürgősen feladni a tagországok együttműködését évtizedekig bénító konszenzusos elvet, és fejleszteni a valós áru- és pénzviszonyokon alapuló, közvetlen vállalkozói együttműködést. Erre azonban már nem került sor, a rendszerváltó szocialista országok a nyugat-európai integrációhoz való kapcsolódást tűzték ki stratégiai célként. A tagországok a KGST 1991. június 28-i budapesti ülésén kimondták a szervezet feloszlását. (*Germuska Pál: Vörös arzenál. Magyarország részvétele a nemzetközi hadiipari együttműködésben a KGST keretei között. Budapest: 1956-os Intézet–Argumentum, 2010, 310 p.*)

Honvári János
gazdaságtörténész, CSc, Széchenyi István Egyetem

CONTENTS

Impact of Climate Change in Practice of Oncology

Guest Editor: Sándor Eckhardt

Sándor Eckhardt: Introduction	130
Magdolna Dank: Impact of Climate Change in Practice of Oncology: Hepatocellular Cancer (HCC)	132
Dezső Schuler – Miklós Garami: Impact of Climate Change on Paediatric Oncology ...	140
Gabriella Liszkay: Impact of Climate Change on Skin Tumours	147
Miklós Kásler: A klímaváltozás és a fej-nyaki onkológia	154
Imre Romics: Diagnostics and Treatment of Bladder Cancer Caused by Schistosomiasis	161

Study

Pál Tamás: Social Research in Times of Global Crisis: Responsibilities and Spaces of Action	167
Arnold Gucsik: Mt. Oikeiyama: The First Meteorite Crater in Japan	182
Attila Jámbor: The Common Agricultural Policy after 2013: Summary of the Professional and Public Debate	189
Rezső Solymos: Scientific Basis of Forestry Policy and History of the Forests	199
Erzsébet Rózsa: Recognition as a Current Theme and Research Paradigm of Modern Social Theory	210
Gábor Pörzse: Networks of Excellence and Integrated Projects in Community Research Policy	217

Discussion

Ferenc Orosz: Notes on József Gyulai's Shockley Article	228
---	-----

Academy Affairs

Communiqué of the Council of Doctors	230
--	-----

<i>The Scientists of the Future</i>	234
---	-----

<i>Outlook (Júlia Gimes)</i>	243
------------------------------------	-----

<i>Book Review (Júlia Sipos)</i>	247
--	-----